

10301

Handwritten notes and signatures at the top left, including "4" and "א" (Aleph).

דואר
22-4-1991
מס' 116
תיק : 111.04

שגרירות ישראל

AMBASCIATA D'ISRAELE

רומא, ה' אדר תשנ"א
19 אפריל 1991
מס' : 116
תיק : 111.04

א ל : כנסיות

מאת : יצחק שוהם-השגרירות-רומא

הנדון: ותיקאן-ירושלים והמקומות הקדושים

מצ"ב אנו מעבירים סקירה המתארת התפתחות ושינויים בעמדת הותיקאן כלפי ירושלים והמקומות הקדושים.

בברכה
יצחק שוהם

העתק: אירופה 1

דר' גבי פדון-עירית ים

שגרירות ישראל

AMBASCIATA D'ISRAELE
רומא, ב' אייר תשנ"א
16 אפריל 1991
מס' : 114
תיק : 111.04

הותיקאן-ירושלים והמקומות הקדושים

בניתוח גישות הותיקאן כלפי ירושלים והמקומות הקדושים במאה השנים האחרונות ניתן לזהות
בבירור שלוש עמדות המשתרעות על תקופות זמן ארוכות:

א. מ-1887 עד 1948

ב. מ-1948 עד 1967

ג. מ-1967 עד ימינו אנו.

א. בתקופה הראשונה גישת הותיקאן היתה השגת עליונות ושליטת הכנסייה הקתולית על
י-ם והמקומות הקדושים ומתחילה בהודעת LEONE XIII ב-26.12.1887
"DOMINI ET SALVADORI" המעמיד לראשונה הבעיה במונחים פוליטיים מודרניים וטוען
בין היתר: "תפקידנו... (לדאוג) שהמקומות הקדושים בעיר ירושלים והאזורים הסמוכים
לה יישמרו וישומרו (לנצרות)... מזה מאות בשנים האפיפיורים עודדו האומות הקתוליות
לגאול קברו של ישו כאשר המקומות הקדושים נפלו בידי הכופרים..."
בנאומו של האפיפיור BENEDETTO XV ב-13.6.21 נאמר:
"...כאשר חזרו הנוצרים, באמצעות כוחות הברית, להשתלט על המקומות הקדושים...
הצטרפנו לשמחה הכללית... אך הבענו חששותינו שמא כתוצאה מארוע זה היהודים יקבלו
בפלשתין מעמד של עליונות ועדיפות. אם לשפוט ע"פ המצב הנוכחי, לצערנו מה שיגורנו
בא לנו..."
האפיפיור PIO XI בנאומו ב-11.12.22 קובע:
"...מאחר וברור שזכויות הכנסייה הקתולית (על ארץ הקודש) עולות על אלו של אחרים
...אנו מבקשים שזכויות אלו יישמרו לא רק מפני היהודים והכופרים אלא גם מפני
לא קאתולים השייכים לכל דת או אומה".
ראוי לציין שתקופה זו מאופיינת לא רק ע"י רתיעת הותיקאן מפני אפשרות שליטה
יהודית או מוסלמית על ירושלים אלא גם ע"י הסכסוכים הרבים בין-כנסייתיים ובעיקר
כתות פרוטסטנטי-מיסונריות והעברת תמיכת הכנסייה, לפי הצורך, בין המעצמות דאז, כלומר
בריטניה, צרפת, בלגיה ואיטליה למען השגת עליונות.

2/...

ב. התקופה השניה נפתחת עם יישום החלטת החלוקה ב-1948 והנסיון להוציא אל הפועל ההחלטה על הקמת "CORPUS SEPARATUM" או "ממשלה בינ"ל" על העיר ירושלים והסביבה. האפיפיור PIO XII, ב"מכתב אנציקלי" "IN MULTIPLICIBUS" ב-24.10.48 כותב: "...אנו סומכים... שבמקומות המכובדים בהם דנים על בעיות השלום... ישתכנעו בצורך להעניק לירושלים והסביבה, היכן שנמצאים זכרונות כה רבים ויקרים על חייו ומותו של ישו, אופי בינ"ל (CARATTERE INTERNAZIONALE), אשר בנסיבות הנוכחיות, נראה שתהיה הערובה הטובה ביותר לשמירת המקדשים... כך צריך להבטיח עם ערבויות בין לאומיות הן הגישה החופשית למקומות הקדושים המפוזרים על פני פלשתיין והן חופש הפולחן וכיבוד המסורות הדתיות..."

PIO XII חוזר על עמדה זו ובמכתב אנציקלי "REDEMPTORIS NOSTRI" ב-15.4.49 פונה למאמינים הנוצרים בכל ארצות העולם לפעול בקרב ממשלותיהם ולשכנעם: "להעניק לעיר הקודש וסביבותיה מעמד יורידי מתאים, שהמשכיותו, בנסיבות הנוכחיות יכול לקבל בטחונות וערבויות רק באמצעות הסכם בין המדינות שוחרות השלום ומכבדות זכויות הזולת...". לה עלה בידינו-וסביר להניח שלא קיימות- לאתר התבטאויות נוספות מפורשות מצד הותיקאן באשר למעמד ירושלים ב-18 השנים שבאו אחרי הודעה זו. האפיפיורים (פיוס ה-12, יוחנן 23 ופאולוס ה-6) לא חסכו בביטויים באשר לקשרי הכנסיה לירושלים וארץ הקודש, בעיקר פאולוס ה-6 ערב, בעת ולאחר ביקורו ב-1965 - אך רק בפרוץ מלחמת ששת הימים חוזר פאולוס השישי לנושא מעמד העיר, במברקו למזכ"ל האו"ם ב-5.6.67 בו אומר: "סומך... שירושלים עקב אופיה הקדוש המיוחד תוכרז עיר פתוחה ובלתי ניתנת לחילוק (INVIOLEBILITA)". אותה דרישה הועברה ב-5/6 למנהיגי ערב ובוטאה בנאום האפיפיור ב-7.6.67.

ג. התפנית בעמדת הותיקאן לגבי תמיכתו בבינאום ירושלים (או "קורפוס ספרטום") באה לידי ביטוי בנאום PAOLOVI ב-22.12.67, שם הוא אומר: "...המצב באופן כללי, מציע כעת, לדעתנו, שני הבטים מהותיים. הראשון מתייחס למקומות הקדושים גופא הנתפסים ככאלה ע"י שלושת הדתות המונוטאיסטיות המעוניינות, היהודית, הנוצרית והמוסלמית והאמור לשמור על חופש הפולחן, הכיבוד, השימור, הגישה למקומות הקדושים עצמם, מוגנים ע"י חסינויות מיוחדות באמצעות תקנון (STATUTO) עצמי, שכיבודו יעורב ע"י מוסד בעל אופי בינ"ל, תוך שמירה מיוחדת לחזית ההיסטורית והדתית של ירושלים. ההיבט השני... מתייחס לאפשרות להינות מזכויות דתיות ואזרחיות שבאופן חוקי זכאים להם האנשים, המוסדות והפעילויות של הקהילות הנוכחות בשטח פלשתיין...". בנאום ב-23.12.71 מוסיף פאולוס השישי ואומר: "...כמה שנוגע במיוחד לירושלים, אין בכוונתנו להוסיף לאותם דברים שבטאנו מספר פעמים בעבר. מאשרים הצורך בתקנון מיוחד, בעל ערבויות בינ"ל שיכבד האופי הפלורליסטי והמיוחד כ"כ של עיר הקודש, ולזכויות של הקהילות השונות היושבות בה או המשקיפות והבאות אליה כאל מרכזן הרוחני..."

3/...

מאז התרכו התבטאויות האפיפיורים על ירושלים, תוך שימת דגש על "שויון זכויות" בין שלושת הדתות המונוטאיסטיות והצורך לעגן ולהגן על זכויות אלה בתקנון מיוחד. בנאום ב-3.12.79 נציג הותיקאן באו"ם פירט תוכן התקנון, כהשקפת הכס הקדוש, ובסעיף 5 בנאום טען שעל התקנון לכלול:

"א. שויון לשלושת הקהילות הדתיות של חופש פולחן וגישה למקומות הקדושים; הגנה על זכויות בעלות וזכויות אחרות שנרכשו ע"י הקהילות, שימור והגנה על ההיבטים ההיסטוריים והאורבניים המאפיינים העיר.

ב. שויון הנאה מזכויות לשלושת הקהילות הדתיות, שיערוב עידוד חיי הרוח, תרבות, אזרחות וחברה, כולל הזדמנויות מתאימות לקידום כלכלי, חינוך תעסוקה ועוד.

כמו כן יהיה צורך להגדיר השטח ולערוך רשימה של המקומות הקדושים ולדאוג לערכויות ולהשגחה שהקהילה הבינ"ל תעניק לתקנון..."

אם כי החל מהודעת פאולוס השישי ב-22.1.67 נראה היה שהותיקאן מוכן להסתפק בתקנון מיוחד שיגן על המקומות הקדושים גופא ועל זכויות הנוצרים בארץ הקודש, תוך הזנחה מסוימת של מתן מעמד מיוחד לירושלים כולה, "מכתב האפוסטולי" על ירושלים מיוחנן פאולוס השני ב-20.4.84 חוזר הנושא למרכז העניינים. כאשר למשפט המפתח "תקנון מיוחד בעל ערכויות בינ"ל" מוסיף:

"האנושות כולה... יש לה סיבה להרגיש מעורבת ולעשות הכל כדי לשמור על האופי הקדוש, יחיד ומיוחד של העיר. לא רק המקדשים או המקומות הקדושים אלא העיר ההיסטורית כולה וקיומן של הקהילות הדתיות, תנאיהן ועדייתן צריכים להיות במרכז העניין..."

עמדה זו מתחזקת בדברי נציג הותיקאן באו"ם, בנאום שנשא באוניברסיטת פורדהם שבארה"ב ב-10.4.89. בדבריו חזר על הגדרת התקנון כפי שעשה קודמו ב-3/12/79 (ראה לעיל) על שויון לשלושת הדתות ושויון הנאה מזכויות לקהילות הדתיות, אלא שהפעם נתווסף המימד הטריטוריאלי: "...יורשה לי להיות יותר ספציפי על שאלת ירושלים, וכשאני אומר ירושלים מגביל עצמי לעיר העתיקה..."

...ירושלים... המקומות הקדושים שלה ארוגים כפי שהם בתוך המרקם המלא של העיר העתיקה, לא ניתנים להפרדה ממנה..."

...הכס הקדוש טוען שהעיר צריכה להינות מתקנון מיוחד, מיוחס...
בו בעת, באותו נאום מועלית נקודה נוספת בעלת משמעות, והיא הפרדה בין בעית התקנון לבין בעית הריבונות על העיר:

"...הכס הקדוש משוכנע שאין להתמודד עם בעית ירושלים בלעדית ובסיסית ע"י מתן תשובה לשאלת הריבונות על העיר, כפי שנעשה עד עתה ע"י ישראל, מדינות ערב ואש"פ, כאשר הודיע על הקמת מדינה פלשתינאית..."

4/...

...בעית הריבונות, אשר אין ספק שהיא בעיה עדינה וחשובה, צריכה להיות בעלת חשיבות משנית..."
לאחר מלחמת המפרץ, שה"ח הותיקאן TAURAN חזר והדגיש שעמדת הכס הקדוש כלפי ירושלים נשארת זו שבוטאה ב"מכתב האפוסטולי" על ירושלים מיוחנן פאולוס השני (20.4.84) המוזכר לעיל.

הוכן ע"י יצחק שוהם
רומא - 14.4.91